

מעדני כת

משעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת לך לך תשפ"א שנה שנייה גליון 58

בעניין בן חוץ לארץ שהתפלל שמו"ע ולא ביקש טל ומטר ובאמצע שמו"ע החליט בדעתו להיות בן א"י
האם מזכיר טו"מ בשמע קולינו ואם לא הזכיר האם חוזר לשמע קולינו

יבואר שיטת הטור דס"ל כהראבי"ה רק בהזכרות שהם לעיכובא בברכה

אמנם לכאורה יש להביא ראיה דשאלת גשמים הוא לעיכובא בברכת השנים, דהנה בטור סי' קי"ד הביא את מש"כ הראבי"ה דכל הזכרה שלא נאמרה במקומה נאמרת גם בסיום הברכה קודם שהתחיל ברכה אחרת, וכמו שבברכה מ"ז אם שכח רצה או יעלה ויבוא אמרו בגמ' ברכות דף מ"ט דיכול לומר בסיום בונה ירושלים ברכת אשר נתן שבתות למנוחה, דכל שלא התחיל ברכת הטוב והמטיב חשיב כעומד בבונה ירושלים, ה"ה בשאר ההזכרות בתפילה, וכגון ותן טל ומטר ומשיב הרוח ויעלה ויבוא יכול לאומרו בסיום הברכה וכן פסק בשו"ע שם.

והנה בב"י וב"ח שם הקשו דבס"ר צ"ד הביא הטור פלוגתא רבותינו בעלי התוס' בתוס' בברכות דף ל' ע"ב והובא ברא"ש סי' י"ז לגבי שכח אתה חוננתנו וסיים ברכת חונן הדעת אם יכול להזכיר במקומו, שרבינו אלחנן ס"ל שחוזר על ברכת חונן הדעת מתחילה ומבדיל בתוכה, דמה שאמרו אין מחזירין אותו היינו כשכבר התחיל ברכה אחרת, אבל כל שלא התחיל ברכה אחרת חשיב כמו שעומד בחונן הדעת ולא מיקרי חזרה, אבל התוס' והרא"ש פליגי בזה וס"ל דכיון שלא הזכיר בחונן הדעת שוב אינו מזכיר, וכן פסק הטור דכיון שסיים חונן הדעת נעקר מברכה זו, והכי קי"ל דאם לא אמר אתה חוננתנו אין מחזירין אותו.

והנה לכאורה מה שנחלקו התוס' והרא"ש על רבינו אלחנן היא גם פלוגתא על דעת ראבי"ה, שהרי דברי רבינו אלחנן הם הם דברי ראבי"ה דס"ל דאף אם סיים הברכה חשיב עדיין כעומד בתוך הברכה ולא חשיב שנעקר מן הברכה רק כשהתחיל ברכה אחרת, והתוס' והרא"ש דפליגי וסבירי דכשסיים הברכה נעקר מברכת חונן הדעת חולקים גם על ראבי"ה, דלשיטתם גם שאר הזכרות לא מהני לאומרו בסיום הברכה, ולפ"י יקשה דבס"ר צ"ד פסק הטור כהתוס' והרא"ש דאינו חוזר לומר הבדלה בחונן הדעת וגם אינו אומרה אחר סיום הברכה ולא ס"ל דחשיב שעדיין עומד בחונן הדעת, ובס"ר קי"ד פוסק הטור כראבי"ה לענין שאר הזכרות שיכול לאומרו אחר חתימת הברכה.

ועפ"י יסדו הב"י ועוד אחרונים דהטור חילק בין הזכרה המעכבת להזכרה שאינה מעכבת, דדוקא בהזכרה המעכבת בתפלה מהני הזכרה גם אחר חתימת הברכה כד' ראבי"ה משום דמאחר שחיסר בברכתו דבר המחייב לחזור עליו להכי חשיב כמו שלא סיים הברכה ואינו נעקר מן הברכה עד שיתחיל ברכה אחרת, אבל הזכרה שאינה מעכבת כיון דאינו מחוייב לחזור אם סיים הברכה להכי כשסיים הברכה חשיב שכבר נעקר מן הברכה, ולכך הזכרת יעלה ויבוא והזכרת גבורות גשמים שהם הזכרות המחייבות לחזור כששכח להזכירם פסק הטור דאומרו גם בסיום הברכה, אבל אתה חוננתנו דאינו מעכב בהברכה אינו יכול להזכיר אחר סיום הברכה דמאחר שסיים הברכה חשיב כנעקר מן הברכה.

וצ"ל ואמר שכיון שהיה בדעתו שאם הורין יסכימו שישאר לדור בא"י הרי מוסכם עמו להיות בן א"י הרי נתברר מעתה שהיה בן ארץ ישראל ולכן אמר לו לעשות הבדלה ולהפסיק הו"ט וחזוין לדעתיה שאם לא היה מוסכם בתחלת הו"ט אפשר שאין ברור שאפשר להפסיק הו"ט באמצע. ויש לעיין אם צריך לחזור ולהתפלל תפלת חול כיון שלא יצא בתפלת יו"ט או שכיון שבשעתו לא ידע שהוא חול אצלו והיה בחזקת שהוא בן חוץ לארץ תו אינו חייב בתשלומין שהרי בשעתו עשה כדיון יצא ע"ע.

והנה כבר נודע מה שבחידושי הגר"ח כתב שמי שלא הזכיר טל ומטר בתפלתו הרי הוא כלא התפלל כלל וגרע ממי שלא אמר יעלה ויבוא בתפלתו שנחלקו בזה אי חשיב כלא התפלל ובספר הר צבי כתב דמהא שאם לא אמר טו"מ בברך עליו הרי הוא אומרה בשמע קולינו מבואר שאינו מעכב בברכת שמע קולינו, אבל **שמעתי מוה"ר הגאון ר' רפאל ברוך שליט"א** שאמר שכבר דחו ראיה זו שכונת הגר"ח שהוא לעיכובא בתפלה ולא בברכת השנים, אלא שהביא ראיה מדברי המגן אברהם סימן ק"ח שנוא מדבריו שטו"מ דינו יעלה ויבוא לעניין למי ששכח טו"מ במנוחה של ע"ש אם צריך להשלים תפלתו בליל שבת תלוי בפלוגתא הראשונים לעניין יעלה ויבוא.

שמעתי להסתפק ספק חדש בדיון טל ומטר, דהנה בן חו"ל הנמצא בא"י נחלקו הפוסקים אם צריך להזכיר טל ומטר יעו" במשנה ברורה (סימן ק"ז ס"ק ה') שכתב שנחלקו בזה אם דינו כמקום שיצא משם או שנדון כמקום הנמצא שם, ובספר שלמי תודה (הלכות ירידת גשמים אות ח') כתב בשם מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל שאמר שיזכיר מספק בשמע קולינו, ומשום שאם אינו צריך להזכיר בברך עליו הרי אפשר דחוזר כשמוזכר טו"מ שלא בזמנו ואע"פ שברעק"א כתב בשם מהר"ח ששאינו חוזר, מכל מקום החזון איש אמר דחוזר, לכן עדיף להזכיר בשמע קולינו שבוה בוודאי אינו חוזר אע"פ שהזכיר טו"מ שלא בזמנו.

ושמעתי מיידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א ששמע מאחיו הגאון ר' צבי יהודה שליט"א להסתפק בבן חו"ל שהתחיל שמו"ע כשהיה דעתו שהוא בן חו"ל ואינו מזכיר בברך עליו וכשהגיע לירושלים עירך החליט בדעתו להשאר בארץ ישראל לנצח האם מתחייב להזכיר טל ומטר בשמע קולינו.

ונראה דשרש הספק הוא אם הא דמוזכר בשמע קולינו הוא כתשלום על מה שהחסיר בברך עליו ויכול להזכירו בשמע קולינו אבל אם לא נתחייב בברך עליו אינו מזכיר בשמע קולינו, או שלכתחלה נקבע ב' מקומות להזכרת טו"מ והיינו דלכתחלה צריך לאומרה בברך עליו ואם לא אמרה בברך עליו אומרה בשמע קולינו, וא"כ גם אם לא נתחייב לאומרה בברך עליו אכתי יכול להתחייב לאומרה בשמע קולינו שאינו כתשלום להשלים ההזכרה שלא הזכיר בברך עליו.

ואי נימא שאינו כשתשלום אלא הוא מקום הזכרה שנתנו לו חכמים גם מקום זה להזכיר טל ומטר פשוט שאם לא אמרה בשמע קולינו וזכר אחר שהתחיל רצה חוזר לשמע קולינו שהרי לא נתחייב בברך עליו כלל ואע"פ שבעלמא אם לא אמרה בברך עליו וגם לא בשמע קולינו חוזר לברך עליו שהרי כטעה בזו ובזו וחוזר לראש דהיינו לברך עליו, מ"מ בזה שלא נתחייב לאומרה בברך עליו אינו חוזר אלא למקום שנתחייב לאומרה.

יבואר אם חסרון שאלת גשמים הוא חסרון בברכה או בתפלה

והנה עיקר הספק הג"ל לכא' תליא בעיקר התקנה דשאלת גשמים בברכת השנים, האם הוא תקנה בברכה גופא ואם חיסר הוא חיסרון בברכת השנים, כמו שלא אמר דבר מעיקר הברכה, או שהוא תקנה שישאל בתפלתו על הגשמים בימות הגשמים, ואם חיסר שאלת גשמים חסר בתפלה אבל אינו חסרון בברכת השנים, הנה לכאורה מהא דמהני לשאול גשמים בשמע קולנו כששכח לשאול בברכת השנים מוכח שאין החסרון אלא בתפלה, ואע"פ שלכתחלה צריך לשאול בברכת השנים מ"מ אינו לעיכובא אלא בתפלה ולא בברכה, דאם הוא חסרון בברכה גופא איך יועיל להשלים בברכה אחרת וע"כ כמשנ"ת דאינו לעיכובא אלא בתפלה.

א ובספר אגן הסהר חלק א' נסתפק אם אפשר להפסיק יו"ט שני באמצע יו"ט, וכתב ששאלו למרן החזון איש זצ"ל ושלח השאלה למרן ר' חיים עזר זצ"ל, ובספר להורות נתן אמר שהחזון איש אמר לו שיכול להפסיק הו"ט באמצע הו"ט.

והגאון ר' אברהם זצ"ל היה מספר שאמרו ע"ה היתה בארץ ישראל והפסיקה הו"ט שני שנהגה באמצע היום ונסתפקו הלומדים אם אפשר להפסיק, והגאון ר' אברהם זצ"ל אמר שקשה לו להכריע בדבר משום שיש לו נגיעה בהלכה זו לומר שאפשר להפסיק הו"ט באמצע כדי שאמרו לא תענש על מלאכה ביו"ט.

והנה ביו"ט יש מקום לומר דכיון שהתחיל הו"ט חייב להשלימו שאין חצי יו"ט אבל בתפלה אפשר שחצי נתחייב כבן חוץ לארץ וחצי כבן א"י.

והנה שמעתי מוה"ר הגאון ר' יעקב שמואל ברגס שליט"א שכשהיה בחור ולמד בארץ ישראל בישיבת מיר, בזמן שדובר על עסקי שדוכין עם דודית תל"ט"א בקשו המחזותנים שתהא דירתם בארץ ישראל ונסתפק אם הורין ע"ה יסכימו לכך ושלח מכתב לשאלם על כך, והיה אז ערב יום טוב של סוכות והוא שמר יום טוב שני כדיון בן חו"ל, וביו"ט שני הגיע טלגרמה מחו"ל לבית הוריו שהוריו מסכימים שידורו בארץ ישראל וכיון שהסכימו הרי באותו רגע החליט בדעתו להשאר בן ארץ ישראל, ונסתפק מה יעשה בהמשך היום טוב ואמרו ר' זצ"ל הלך עמו לשאול למרן הגר"ש

יבואר דהטור הביא שיטת רבי"ה לענין שאילת גשמים שישאל אחר ברכת השנים אף דיכול לשאול בשומע תפילה

והנה הטור בס' קי"ד בהביאו את חידושו של הראב"ה שיכול לומר גבורות גשמים גם אחר סיום הברכה אם עדיין לא התחיל בברכה אחרת, כתב הלכה זו גם כשלא שאל ותן טל ומטר בברכת השנים וסיים הברכה שישאל על הגשמים אחר סיום הברכה קודם שיתחיל תקע בשופר, והנה לפמ"ש כ"ה ב"ד דהא דמוזיקר אחר סיום הברכה וחשיב כמוזיקר בתוך הברכה אינו אלא היכא דהזכרה זו מעכבת היא וחזור עליה, א"כ לפמ"ש דהזכרת ותן טל ומטר אינה לעיכובא בברכה אלא בתפילה אבל יד"ח ברכת השנים יצא בדיעבד גם בלא ותן טל, יקשה אמאי כתב הטור דשאילת גשמים הוא מן ההזכרות שיכול לאומרה אחר חתימת הברכה שהרי נתבאר דרך הזכרות שהם לעיכובא בברכה חשבינן שלא נעקר מן הברכה בסיומה כשלא הזכירה וצ"ע.

ולכאורה מוכרח לומר בזה, דבאמת ותן טל ומטר הוי הזכרה המעכבת גם בברכת השנים גופא, ומה שיכול להשלים בשמע קולנו הוא משום דגם חסרונות שהם מעיקר הברכה אפשר להשלים בשמע קולנו, וכ"כ הבה"ל בס' קי"ז לענין מי שלא ביקש דבר שהוא מעיקר הברכה, כגון שלא ביקש דעת בחונן הדעת או שלא ביקש על

יש להסתפק בטעה בתפילת שבת והתפלל תפילה של חול והתחיל לומר תקע בשופר ונזכר ששבת היום וגם שלא שאל גשמים בברכת השנים, האם חוזר לברכת השנים כדי לשאול על הגשמים ואח"כ יאמר תקע בשופר כיון שכבר נתחייב בה ויחזור ויתפלל תפילת שבת, או שאין צריך לחזור לברכת השנים לשאול על הגשמים בשבת ואין צריך לחזור אלא לתפילת השבת, והנה אם היה נזכר שלא שאל על הגשמים כשסיים ברכת השנים קודם שהתחיל תקע בשופר היה שואל על הגשמים במקומו, כמ"ש הטור סימן קי"ד בשם רבי"ה שיכול לשאול על הגשמים קודם שהתחיל ברכה אחרת, אבל כיון שהתחיל תקע בשופר תו אינו יכול לתקן את ברכת השנים, ובזה יש להסתפק אם בכה"ג יחזור לברכת השנים.

והנה איתא בגמ' ברכות דף כ"א והאמר רב נחמן כי הוינן ביה רבה בר אבון בען מיניה הני ברבי דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו, ואמר לן גומרין כל אותה ברכה, ואמרו בגמ' דטעמא דמילתא הוא משום דגברא בר חיובא ורבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת, והיינו דגם בשבת מעיקר דינא צריכה התפילה להיות י"ח ברכות אלא דחכמים לא הטריחו משום כבוד שבת, ולכן אם התחיל ברכה של חול צריך לגומרה, ולכאורה היה נראה דהיינו טעמא משום דכיון שהתחיל בה נתחייב בה ומשום הכי צריך לגומרה, ולפ"ז נראה שאם התחיל בברכת השנים ונתחייב בה ולא אמר הזכרה המעכבת חשיב כמו שהתחיל ולא סיים דמחוייב לסיים, ואף כאן יחזור לברכת השנים ויסיים כראוי.

אמנם אכתי יש להסתפק כמשנ"ת בענין דלעיל בעיקר התקנה דשאילת גשמים בברכת השנים, האם הוא תקנה בברכה גופא ואם חיסר הוא חיסרון בברכת השנים, כמו שלא אמר דבר מעיקר הברכה, או שהוא תקנה שישאל בתפלתו על הגשמים בימות הגשמים, ואם חיסר שאילת גשמים חסר בתפילה אבל אינו חסרון בהברכה, והנה לכאורה מהא דמהני לשאול גשמים בשמע קולנו כשישאל לשאול בברכת השנים מוכח שאין החסרון אלא בתפילה, ואע"פ שלכתחילה צריך לשאול בברכת השנים מ"מ אינו לעיכובא אלא בתפילה ולא בברכה, דאם הוא חסרון בברכה גופא איך יועיל להשלים בברכה אחרת וע"כ כמשנ"ת דאינו לעיכובא אלא בתפילה. ולפ"ז למשנ"ת דאין החיסרון בברכה לעיכובא אלא בהתפילה א"כ בתפילת שבת דאין צריך לשאול על הגשמים להכי אם לא שאל על הגשמים א"צ לחזור.

יבואר דהא דצריך להשלים הברכה אינו משום שנתחייב בה אלא משום שאינו ממדת דרך ארץ להפסיק באמצע הברכה

אמנם נראה דספיקא דידן שנוי בפלוגתא אחרת, דהנה מי שטעה בימות החמה בתפילת ליל שבת והתפלל תפילה של חול וטעה ושאל על הגשמים, כ' בבאר היטב ס' קי"ז ובשע"ת ס' רס"ה בשם הלכות קטנות ומחזיק ברכה דחזור לברכת השנים ויאמרה כתיקונה, אמנם זה אינו ראיא לנידון דידן כיון דהתם שאני ששאל גשמים בימות החמה והוי כמקל ושואל דבר שאינו טובה לעולם וקלקל הברכה, אולם גם בזה החיי אדם והתהילה לדוד חולקים דאין חזור לברכת השנים אלא חזור לתפילת שבת.

ובביאור פלוגתתם נראה דהוא תלוי בספק שנסתפק במאמר מרדכי ס' רס"ה, כמי שטעה בשבת והתחיל אתה חונן ונזכר שהוא שבת וחזר מיד לתפילת שבת קודם שהשלים הברכה, ולאחר שסיים התפילה נתברר לו שהיה צריך לסיים ברכת אתה חונן שהתחיל בה, האם צריך לחזור תפילתו משום דנתחייב בברכת אתה חונן ולא

קיבוצי גלויות בתקע בשופר וכדו', שיכול להשלים בשמע קולנו, וכתב שם וכן נראה לי מסבארא אע"פ שהפמ"ג חולק מ"מ כ"כ גם הפר"ח עכ"ל.

והביאור בזה הוא דברכת שמע קולנו הויא ברכה כוללת על קבלת כל הברכות ועל כן אפשר להשלים בה מה שהחסיר מכל הברכות אף בחסרון שהוא מעיקר הברכה, אע"פ דמסתברא דברכה שלימה שהחסיר א"א להשלים היינו משום דבעינן י"ח ברכות, אבל חסרון בברכה יכול להשלים, ולכך גם ותן טל"מ יכול להשלים אע"פ דהויא מעיקר הברכה.

ולפ"ז אתי שפיר מה שכתב הטור שיכול להזכיר גם בסיום ברכת השנים ותן טל"מ, אע"פ שיכול גם להזכירה גם בשומע תפלה, והיינו טעמא משום דחשיב הזכרה המעכבת בהברכה דברכת השנים ומעיקר הברכה היא, ולהכי גם בזה לא חשיב שנעקר מן הברכה עד שיתחיל ברכה אחרת.

ואם הוא חסרון בברכת השנים נראה שעיקר ההזכרה שנתחייב להזכיר הוא בברכת השנים ולכן אם לא נתחייב לאומרה בברכת השנים משום שהיה עדיין בן חול"ת לו לא נתחייב לאומרה בשמע קולנו ופשוט.

בעניין אם המשיך בשבת עד השיבה שופטינו ונזכר שהוא שבת אבל חיסר טל ומטר מה יעשה

אמרה, או דמאחר וכבר סיים תפלתו שוב א"צ לחזור התפלה [וגם אי נימא דצריך לחזור לראש התפלה, יש לדון עוד דזה אינו אלא שכל זמן שלא סיים תפלתו הראשונה שהתפלל חזר לאתה חונן משום שאינה תפלה שלימה משום שהיה צריך לסיים ברכת אתה חונן, אבל כשהחזר ומתפלל של שבת לכאורה לא גרע מכל המתפלל של שבת שיוצא בו בלא אתה חונן], ומ"מ נסתפק דאפשר דנימא דדי שיתפלל תפילת שבת וא"צ לחזור ולומר ברכת אתה חונן ואע"פ שנתחייב בה, או דנימא דהוא נתחייב לברך ברכת אתה חונן ואכתי לא קיים חיובו, ויסוד ספק זה הוא בהא דאמרינן דכיון שהתחיל נתחייב בברכה, אם הוא חיוב אנגרא או דאינו אלא חסרון בתפילתו, ויל"ע.

וביארור הספק מבאר שם במאמר מרדכי, דהנה בהא דאמרו דשבת גברא בר חיובא בי"ח ברכות אלא שלא הטריחוהו חכמים לשאול צרכיו בתפילת שבת, אבל אם התחיל נתחייב בה וצריך לסיים, יש להסתפק בטעמא דמילתא אם הטעם הוא משום שנתחייב להתפלל ברכה זו שהתחיל בה כבתפילת חול, או דילמא דהא דצריך לסיים אותה ברכה שהתחיל בה אינו משום שנתחייב בה, אלא דכיון דבעיקר תפילה איכא י"ח ברכות, אינו ממידת דרך ארץ שלא לסיים הברכה שהתחיל בה, וסיים שם דנראה לו כסבארא ראשונה דמחוייב גמור הוא בברכה זו שהתחיל בה, והוכיח כן ממש"כ בהל"ק ט' שהובא לעיל דבטעה בשבת ושאל על הגשמים בימות החמה חזר לברכת השנים, ומשמע דהגדר בזה דמאחר שהתחיל אותה ברכה אמרינן דנתחייב בברכה וחזר עליה, ועל כן צריך לחזור תפילתו, ובסוף דבריו כתב שם "ומאחר דידן זה תמוה בעיני ההמון ומקצת מן המשכילים אם יצטרפו ב' בעלי הוראה אצטרף עמהם", עכ"פ זהו רק לגבי חזרת כל התפילה אמנם לחזור בתוך התפילה פשיטא ליה דחזור ומשלים הברכה זו שהתחיל.

ונראה דבזה נחלקו האחרונים גבי שאל על הגשמים בימות החמה אם חזר לברכת השנים, דהחיי אדם והתהלה לדוד סברו דבהתחיל ברכת חול אינו צריך להשלים אלא משום שאינו דרך ארץ להפסיק באמצע הברכה ולהכי בהתחיל בה צריך לסיים אותה ברכה על כן אם טעה ולא השלים או שהשלים שלא כדן אינו חוזר, אבל הבאה"ט והשע"ת ס' ל' דנתחייב באותה ברכה שהתחיל בה ולהכי בסיים שלא כדן חזר ומתפלל כדן.

ומעתה בניד"ד אף שנתבאר דשאלת גשמים מעיקר הברכה היא וחשבינן שלא בירך ברכה זו מ"מ להחיי אדם והתהלה לדוד א"צ לחזור, דלא גרע משאל גשמים בימות החמה דהוי סימן קללה ואפ"ה פטרוהו וה"נ א"צ לחזור, וע"כ מספק אינו חוזר.

יבואר שאם אינו צריך לחזור לברכת השנים אינו יכול להמשיך בברכת השיבה שופטינו

והנה למשנ"ת דאינו חוזר לברכת השנים אע"פ שלא שאל טל"מ משום דכל שעומד באמצע הברכה צריך לסיימו אבל כל שעבר מן הברכה תו לא מחייבין ליה לברך שנית וא"כ יש להסתפק אם יסיים ברכת השיבה שופטינו שהרי אם לא בירך ברכת השנים והתחיל השיבה שופטינו נראה פשוט שאינו צריך להמשיך ברכה זו שהרי אם התחיל ברכת ולמלישינן במקום אתה חונן פשוט שאינו ממשיך בברכה זו שהרי גם בחול לא היה ממשיך לברך ברכה זו שהרי סדר הברכות מעכב וכל שאינו מברכו בחול אינו מברכו בשבת, וכמו מי שהתחיל אתה בחרתנו בשבת פשוט שאינו ממשיך לברך ברכה זו וה"נ כל שדילג ברך עלינו אינו ממשיך בברכת השיבה שופטינו שהתחיל בה.

לשמע קולנו או לברכת השנים ע"ש, ועכ"פ לשיטת הבבלי ודאי לא הוי מעיקר תקנת טל"מ, אלא מדין שאלת צרכים בעלמא וכמש"כ.

אלא שיש להסתפק אם חשיב כלא בירך עלינו כלל או שבירך וחסר לו הזכרה כמו בחיסור יעלה ויבוא, ולכאורה פשוט מהא דיכול להשלים שאלת מל ומטר בברכת

שומע תפלה מוכרח שאינו מעכב ברכת השנים וא"כ בוודאי חשוב שכבר בירך הברכה ואם התחיל השיבה שופטיו שפיר משלים הברכה.

בעניין נפלה המזוזה בשבת וצריך לקובעה במוצאי שבת אם קובעה אחר הבדלה

כ"ח שתמה על הנמק"י בזה אבל מכל מקום אי אפשר לדחות דבריו ושפיר יש מקום לטעם זה.
ועוד נראה שבמזוזה הרי הוא מבטל מצוותה בכל רגע ולכן כל שמבטל המצוה בכל רגע עדיך להקדימו ממצוה שאינו מבטלו אלא מאחרו ועדיך להקדים מצוות מזוזה ולא לבטל המצוה בכל רגע.

ויעויין שכתב בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בדעת נוטה (תשובה ל"ד) שיבדיל קודם ואחר כך יקבע המזוזה כדי שלא לעשות מלאכה קודם הבדלה ואע"פ שהבדיל בתפלה מכל מקום צריך להבדיל על הכוס גם כן ולהכי יבדיל ואחר כך יקבע המזוזה ואע"פ שמצוות מזוזה קודמת מכל מקום כיון שעוסק בשבת ומצוות הבדלה היא המשך לשבת להכי יקדים הבדלה למזוזה.

ותמהתי שהרי נחלקו הראשונים אם נר חנוכה קודמת להבדלה משום פרסומי ניסא קודמת לתדיר או דתדיר קודם לפרסומי ניסא, כדאיתא בשו"ע סימן תרפ"ב ובט"ז שם בארוכה, והרי המדליק נר חנוכה עושה מלאכה קודם הבדלה, ומבואר שאם יש דין קדימה להבדלה לא חיישינן בזה שעושה מלאכה קודם הבדלה, וגם לא אמרינן שמצוות הבדלה היא כהמשך למצוות השבת ולהכי לא מקדמינן לנר חנוכה אלא אי פרסומי ניסא קדים מקדמינן למצוות נר חנוכה, וא"כ הכי נמי יש מקום להקדים מצוות מזוזה להבדלה אע"פ שהוא עושה מלאכה קודם הבדלה משום שהיא דאורייתא או משום שהיא תדירה או משום שמבטל המצוה בכל רגע וכמשנ"ת וצ"ע.

בעניין מצוות שבין אדם לחבירו אם מקיים בלא כוונה

לקחת ממון חבירו וכאן גילתה התורה שהעומר הנשכח נעשה של עניים וא"כ מוכרח שמקיים מצוותו בשכחה לחוד ומבואר שמצוות צדקה מתקיים בלא מתכוון.

בעניין עכ"ם שעשו דבר שנהנו בזה ישראל אם מקבלין שכר על זה

והנה בעבודה זרה דף ב' איתא שלעת"ל יאמר הקב"ה שכל מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו ויבואו הגוים ויאמרו שכל מה שבנו מרחצאות ושווקים לא עשו אלא בשביל ישראל והקב"ה יענה להם שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו', וביאר בריש ספר ח' מרן רי"ז הלוי עה"ת דהקב"ה לא יאמר להם שקרנים אלא שוטים דבאמת כל מה שנתחדש בעולם בשביל ישראל הוא וע"כ יבואו לתבוע שכר פעולתם מהקב"ה והקב"ה יענה להם שלצורך עצמן עשו היינו שלא היתה כוונתם בשביל ישראל שיעסקו בתורה ולכן אין מגיע להם שכר עבור פעולתם ע"כ, וכדבריו כתבו בעבודת עבודה להג"ח שלמה קלוגר ז"ל עבודה זרה שם.

והקשה בריש ס' רת יצחק עה"ת מהא דמאבד סלע ומצאה עני יש לו שכר כיון שנתפרנס העני על ידו וא"כ למה לא מגיע שכר לאוה"ע על החזקת התורה שלהם ועי"ש מש"כ בזה.

והנה בגמ' ר"ה דף ד' גינו את כורש מלך פרס שנתן צדקה כדי לשמור על בריאות נשיו וילדיו והקשו בגמ' ולא מעליותא היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ובשביל שאזכר לחיי העוה"ב הרי"ז צדיק גמור ומשני לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ע"כ, הרי שבישראל אפי' יתן לטובת עצמו הרי"ז בבחינת צדיק גמור אבל בעכו"ם לא ואפשר על פי מש"כ הרמב"ם בפ"ב מגירושין שישאל רוצה באמת בקיום המצוות אלא שהיצר מעכב בעדו ולהכי כשכופין עליו לעשות מצוה חשיב שעשה ברצונו אבל העכו"ם אינו רוצה לעשות מצוה ואינו רוצה אלא בשכר ולהכי אינו עולה לו למצוה.

ואע"פ שגם בלא כוונה כלל כשנעשה על ידו מצוות חסד וזכה בזה כמשנ"ת כל זה אינו אלא ברצונו וניחא ליה במצוה אבל כשאינו רוצה במצוה ולא נוחא ליה בה אינו עולה לו למצוה, ובעכו"ם כיון שאינו רוצה בהמצוה אינו עולה לו.

בבואר שברמ"א כתב שכל הנותן צדקה להתפאר אינו מקיים מצוה

אכן עי' ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט סעי' י"ג שכתב וז"ל ועכ"פ לא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפי' מענישים אותו עליה וכו' עכ"ל, והוא מדברי הסמ"ג עשה קס"ב והיראים סי' קס"ז, הרי שאין שום שכר להנותן

הנה בגליון הקודם כתבתי בשם בני יקירי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א לענין מי שנפלה מזוזה ביתו בשבת שבמוצ"ש יקבע המזוזה קודם הבדלה מתרי טעמי האחד משום שמזוזה דאורייתא והבדלה דרבנן, ועוד שבמזוזה הרי הוא מקיים המצוה בכל רגע והרי היא מצוה תדירה לגבי הבדלה ונמצא שהוא תדיר ומקודש לגבי הבדלה ולהכי מקדמינן להבדלה.

והעירני ידידי הגאון ר' יואל מקל"ב שליט"א שמשמעא שמזוזה דאורייתא הרי השאג"א ס"ל דאין דין קדימה של מצוה דאורייתא למצוה דרבנן שהרי המצוה דרבנן כרשות דמאי לגבי דאורייתא אלא שכבר העיר שהצל"ח פליג בזה וכמבואר ברעק"א בגליון השו"ע סימן ז' שהביא ברעק"א מש"כ הצ"ח להקדים הדאורייתא לרבנן וא"כ אכתי יש להקדימו משום דעת הצ"ח והרעק"א שהביאו.

ועוד שגם השאג"א דס"ל שאין דין קדימה של דאורייתא לגבי דרבנן אינו אלא משום שיש דיני קימה אחרים כנגדן אבל במקום שאין להבדלה מעליותא על מזוזה תו יכול להקדימו למזוזה להבדלה לדעת הצ"ח, ומש"כ שמזוזה היא תדירה כתב להעיר שמזוזה אינה חשיבא כתדירה משום שאין חיוב לדור בבית שיש בה מזוזה אלא שאם דר בבית חייב במזוזה ולהכי לא חשיב כתדיר לגבי הבדלה.

אמנם בנמק"י בהלכות ציצית כתב דציצית קודמת לתפילין משום שהיא תדירה אע"פ שאין חייבים ללבוש בגד של ד' כנפות אלא שכלובש ד' כנפות הרי הוא מוחיב בציצית וא"כ לא בריא סברא זו דמצוה זו לא חשיבא כתדירה ויעויין בשאג"א סימן

קיי"ל דמצוות צריכות כוונה כדאיתא בשו"ע סימן ס' ובלא כוונה למצוה אינו מקיים המצוה וחוזר לעשות המצוה שנית בכוונה, ונסתפקו האחרונים אם במצוות שבין אדם לחבירו אם דינם כשאר מצוות או שבוה מתקיים המצוה גם בלא כוונה שהרי סוף סוף נהנה העני ממנו והתוצאה של המצוה נתיקמה ולהכי מקיים המצוה גם בלא כוונה.

וקצת ראה לזה מהא דמתעסק בעבירה דפטור מחטאת ואעפ"כ בעבירה שהתוצאה הוא האיסור עובר גם במתעסק כמש"כ החזו"א הוריות סימן ט"ו ליישב אמאי בטומאת מקדש ליכא פטורא דמתעסק שהרי הנכנס למקדש וחשב שהוא בית הכנסת חייב חטאת וכתב החזו"א שם משום דהאיסור הוא 'ולא יטמאו את מקדשי', וכל היכא שהתוצאה הוא האיסור עובר גם במתעסק יעו"ש.

והנה בקובץ הערות בביאורי אגדות על דרך הפשט (אות ו') כתב שאעפ"י שהיו אנשי ענות רשעים גמורים וכשהיו נותנים צדקה ודאי לא כיונו לשם מצוה רק להתפאר מ"מ אילו היו נותני לבני אדם מהוגנין היה להם שכר ממעשה המצוה, וראי' לזה ממה שכתב רש"י במצות שכחה (דברים כ"ד י"ט) עה"פ כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך, ופרש"י למען יברך ואעפ"י שבת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה והוא מהספרי, ויש להסתפק אם כוונת הספרי שיש לו שכר שנעשה ממזמון טובה לעני וכל שנעשה טובה לאחר על ידו יש לו שכר, או שכונת הספרי שכל שנעשה צדקה ממזמון הרי הוא קיים מצוות צדקה ולכן יש לו שכר של מצוות צדקה.

בבואר כוונת הספרי שממצוה דשכחה מבואר שעני המוצא פרוטה שנפל מכיסו הכתוב קובע לו שכר

ולכאורה יש להביא ראייה ממש"כ המשך חכמה פרשת תצא וז"ל שם 'למען יברכך ה' כו', אמר ראב"ע מנין למאבד סלע וכו', הנה מעומק הבנת ראייתו של ראב"ע מוכח דסבר דמשעת שכחה הוא של עניים ויצא מרשות בעה"ב והוא ממתנות עניים וכבר זכר בו עניים דאל"כ רק כ"ז דלא אתו לידיה לא זכו אין דמיון למאבד סלע ומצאה עני דשאני הכא משום דקיים לא תשוב לקחתו וע"כ דהוי כבר של עניים וא"כ אטו משום דלא גזיל למזמון עניים בשביל זה מתברך, וע"כ הברכה משום דשכחה כו' וא"כ מכאן שפיר מביא ראי' למאבד סלע כו' שמעלה עליו הכתוב כאילו זכה, והמשל"מ ה' תרומות נסתפק בזה ולנו דברים ארוכים בזה אכ"מ עכ"ל, ומבואר מדבריו דמצוות שכחה מתקיים בשכחתו והוה קיום מצוותו והלאו שלא תשוב לקחתו אינו אלא שלא

¹ יעויין בנחל יצחק בפתח השער אות נ"ד שכתב וז"ל 'ובינן ד' סי' רמ"ו סעיף א' איתא דמי שא"א לו ללמוד או מפני המטרדות דיספיק לאחרים הלומדים ונחשב לו כאילו לומד בעצמו ויש לומר בזה מעלה יתירה דאף מי שאינו עושה זה לשמה דג"כ נחשב כלשמה וכפי מש"כ בפתח השער של ספרי נחל יצחק השני אות י"ד ואות פ"ו דבצדקה אף שלא לשמה ולמען כבודו דג"כ זכה לשכר הנתיב וכמו כל העושה מצוה לשמה וכפי הטעם שכתבתי שמה שייך גם במחויקי ידי עוסקים בתורה

צדקה כדי להתפאר ולא זה בלבד אלא שמענישין אותו עליה, ולכא' למשנ"ת צ"ע דכיון דסו"ס נהנה העני מצדקתו מה בכך שנתפאר וכי משום כך יבטל מצוותו, ואפי' מצוה הבאה בעבירה אינו דאין המצוה נעשית מחמת העבירה.

וכן הקשה באהבת חסד ח"ב סוף פרק כ"ג כתב שם וז"ל ולענ"ד לא ידעתי מנין להו שהנותן צדקה להתפאר מאבד המצוה לגמרי דלא מצינו שאדם אובד צדקותיו שעשה כי אם בתורה על הראשונות ואף דיש לו עתה חטא במה שמתנאה ומתפאר, הלא מ"מ אינו תורה על עצם המצוה שעשה מתחילה עכ"ל.

וראיני ישוב נפלא בזה על פי מש"כ החת"ס ז"ל דרושים ואגדות עמ' פה ד"ה ברכה וז"ל כתיב דברי הימים א' כ"ט י"ד כי מנחם הכל ומידך נתנו לו וא"כ א"א לצירי שינדב אדם משלו לה' כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה' אך אמרו חז"ל (ברכות דף ל"ה) לה' הארץ קדום ברכה ומלוואה ואחר הברכה והארץ נתן לבני אדם, ועי' בכורי קצ"י כי עיקר הברכה היא הכנת המחשבה והלב להזכיר כי הקב"ה הוא הנותן לנו וזאת המחשבה היא הליפי הטובות שמקבל מהקב"ה ויוצאין הטובות לחולין ע"י זה הפדיון ואמירת הברכה, ולפי"ז רק כשהושב כן שלח' הכסף והזהב איז קונה הכסף ויקרא שמו עליו א"כ כשהאדם מרימוס אחר"כ להקב"ה הרי הוא כאילו נתנו משלו שהוא קנאו, עכ"ל.

ולפי דברי החת"ס ז"ל אפשר להבין שהנותן צדקה לשם יוהרא ולהתפאר הושווה כי לו הכסף ולו הזהב באמת לא יצא ממנו זה לחולין והוה כנותן מעות שאינן שלו ואין לו שום זכות בצדקה זו ולחכי אינו זוכה בצדקה זו.

יבואר דהבית הלוי והחפץ חיים ס"ל דגם במצוות צדקה בעינן לכוון לשם מצוה

והנה בגמ' בב"ב (דף י'). איתא 'תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם, וזו שאלה שאל טורנסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם, א"ל אדרבה זו שמחיתבן לגיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו, ואתם קרוין עבדים שנאמר (ויקרא כה-נה) כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב (דברים יד-א) בנים אתם לה' אלהיכם, אמר לו אתם קרוים בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום, אמר לו הרי הוא אומר (ישעיה נח-ז) הלא פרום לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרום לרעב לחמך'.

ובדרשות בית הלוי דרוש א' העיר על האחרונים הנ"ל דס"ל דמצוות בין אדם לחבירו מקיימין גם בלא כוונה וז"ל ובה יתבאר לנו סברא מיוחדת במה דכתבו רבותינו האחרונים דמצוות צדקה מהני גם שלא לשמה יותר מבכל שארי מצוות דמה איכפת ליה לעני המקבל במחשבתו של הנותן כיון דבין כך ובין כך מגיע לו עכ"פ הטובה ממנו, ולפי הנ"ל אין זה מוכרח דזה תלוי בהני שני הסברות דאם נאמר דהוא השי"ת כבעס עליו על העני ואם העשיר לא היה נותן להעני לא היה הוא ית' מפרנס להעני כלל כדעתו הנפסדה של טורנסרופוס הרשע בב"ב (דף י') א"כ הרי עושין טובה להעני בהנתינה ושייך שפיר הך סברא דמה איכפת להעני במחשבתו כיון דעכ"פ מגיע לו הטובה אבל אם נאמר הטעם הראשון דאורח הקב"ה להעני ואם לא יתן לו העשיר היה מפרנסו בעצמו שהוא הנכון וכדעת ר"ע בב"ב שם נמצא דאין עושין שום טובה להעני בהנתינה ושוב הוי מצות צדקה ככל מצוות מעשיות שבתורה כהנחת תפילין וציצית וכדו' דרק מעשה הנתינה בעצמה הוא המצוה ולא הטובה להעני כיון דאין עושין לו שום טובה ושוב צריכה להיות לשמה כמו בכל המצוות שבתורה עכ"ל.

הרי דלפי הבית הלוי דומה צדקה למצוות שבין אדם למקום דהמצוה אינו אלא לקיים צווי הבורא ואין העיקר התוצאה הבאה מכה נתניתו כיון שאינו מטיב להעני בנתינתו ע"ש.

ובאהבת חסד חלק ב' פרק כ"ג כתב דגם בחסד בעינן לכוון לשם מצוה וז"ל אבל כד נענין היטב ברש"י פסחים ח ע"א בסוף העמוד דבור המתחיל וכהאי גונא' ובעמוד ב' דבור המתחיל הרי זה' וכו' ניהא, דאם הוא מכוון לקיים המצוה ומכוון גם כן לתועלת עצמו אז הוא מצוה גמורה אבל אם הוא מכוון רק לתועלת עצמו בזה או בבא ולא לשם מצוה כלל אז הוא מקרי מצוה שלא לשמה וכדיקיימא לן בעלמא מצות צריכות כונה ואם לאו לא קיים המצוה כדון, ואין לומר דלענין צדקה וחסד כיון שהעני מקבל הטובה לא בעינן כונה כלל ובכל גוני מקרי מצוה גמורה דאם כן יפול קושיית הגמרא שם בפסחים ח' מה שמקשה וכהאי גונא לאו מצוה היא והתניא, עכ"ל, וכוונתו מה שאמרו שם שהבורר חמץ ונתכוון לחפש אחר מחט אינו מצוה שניצל מן המזיקין והקשו וכה"ג לאו מצוה היא והרי האומר סלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור ואי נימא דמצוות חסד שאני מאי קושיא הרי מצוות חסד שאני, ומה הוכיח שגם במצוות צדקה בעינן לכוון למצוה, ויעויין בקובץ שעורים שם.

ושמעתי שהגאון ר' אליעזר סילבר זצ"ל היה חולה ורצה אחד מגדולי אמריקא לבקרו ואמר לו שאינו רוצה שיבקרו משום שהוא רוצה לבקרו כדי לקיים בו מצוות בקור חולים והוא אינו רוצה להיות החפצא של מצוה שלו, והיינו טעמא שהמצוה של חסד צריך להיות כדי להטיב עם חבירו וכמו שהקב"ה מתחסד עם בריותיו והתורה אמרה זה קלי ואנהו אני והוא מה הוא רחום אף אתה היה רחום ואם עושה המצוה כדי לקיים מצוה ולזכות לליתן גדול יותר הרי חסר במדת ההטבה של מה הוא רחום אף אתה היה רחום.

ואפשר דבזה מיושב גם כן מה שנשאל הרשב"א בתשובה י"ח למה אין מברכין על מצוות של בין אדם לחבירו יעו"ש ואפשר דלחכי אין מברכין שכשנברך על המצוה ואומר אשר קדשנו במצוותיו נראה שעושה המצוה משום שקדשנו במצוותיו והתורה רצתה שיעשה המצוה כדי להטיב לחבירו ולהיות בכל עשות משפט ואהבת חסד לאהוב החסד כמדת הקב"ה.

יבואר דעת המגן אברהם בדעת רש"י דהבאים לראות המאורע אע"פ שמקיימים נחום אבלים אינם פטורים מן המצוה

ובגמ' ברכות דף י"ט איתא בעניין העומדים בשורה ר' יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן פרש"י ולא מחמת כבול שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע חייבין ובמגן אברהם או"ח סל"ח ס"ח כתב לדקדק מדברי רש"י דמוכרי תפילין פטורין מדין עוסק במצוה רק אם כוונתם להמציא התפילין אבל אם כוונתם להשתכר לא חשיבי כעוסקין במצוה ומדבריו שם משמע דה"ה בשאר מצוות אם עיקר כוונתו להשתכר ל"ה מצוה כלל, ולכאורה צ"ע דאי מצות ל"צ כונה אמאי לא חשיבי כעוסקין במצוה ואפי' אם מצוות צריכות כוונה הרי הכא איירי במצוות שבין אדם לחבירו ואפי' אם מיפרט משום עוסק במצוה בלא כוונה.

ויעויין בספר אשר לשלמה מועד סימן כ"ג בנדפס מחדש שכתב דאפשר דבאופן זה חסר בעוסק במצוה אע"פ שמקיים מצוה יעו"ש היטב.

ועוד כתב דקיום המצוה דאורייתא של חסד הוא מקרא דוהודעת להם הדרך ילכו בה שהיא מ"ע דאורייתא וכמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות דעות ה"ח בפירוש מצוה זו מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה הוא חנון אף אתה היה חנון וכו' להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב האדם להנהיג עצמו בהם ולהדמות אליו כפי כחו ע"כ, ויעויין גם ברמב"ם במנין המצוה מצוה ח' ולפ"ז נראה דמצות גמ"ח הנלמד מקרא דוהודעת כל שאינו מכוין לשם גמילות חסדים אלא לשם לראות את המאורע או כונה אחרת ליכא כלל החפצא דמצוה, והמצוה דרבנן של ביקור חולין מקיים גם בלא כוונת העושה אלא דמשום המצוה דרבנן ס"ל לרש"י דאין בזה משום טור דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומכל מקום הדברים צריכים ביאור רב.

פרשת לך לך • בעניין שהקב"ה משלם שכר טוב ליראיו ואע"פ שבתחלה נראה כרעה לבסוף אותה רעה נעשה טובה

וכל אדם לפי מדתו שסומך בוטח על הקב"ה הקב"ה משלם לו כבטחונו וכבר אמר דוד בתהלים טוב לחסות בד' מבטוח באדם, טוב לחסות בד' מבטוח בנדיבים ובביאור הגר"א פירש דחסיון הוא פחות מבטחונו ואפי' לחסות בד' הוא טוב יותר מבטחונו במה שנדיב הבטחו.

וכתיב והאמין בד' ויחשבה לו צדקה והאמונה היא צדקה שהאדם עושה עם קונו שמאמין בו, וכמו שאמרו כה אמר וכתרי לך חסד נעורך אהבת כלולותך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שהאמונה שבטחו בד' והלכו אחריהו הוא נתן להם את השכר של קדש ישראל לד' ראשית תבואתה כל אכוליו יאשמו.

עיריץ נשמר
היקר יקרים

ר' יוסף בן סטי ז"ל

שהיה מאיר פניו לכל אדם

נלב"ע ליל שבת א' דר"ה תשפ"א • יהי זכרו ברוך

הנה ברש"י על הפסוק וילך למסעיו כתב וז"ל 'כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים, למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, דבר אחר בחזרתו פרע הקפתו', עכ"ל.

ובספר פני דוד לרבינו החיד"א בראשית כתב וז"ל 'ומקשים דמי פתי ילוה לאורח העובר מעיר לעיר שאינו מכיר, והעיקר אברהם אבינו ע"ה איך יצא לדרך בלא מעות, ויעו"ש מה שכתב בזה.

ובספר בית יצחק על התורה הביא בשם הגאון ר' יצחק מוואלוין זצ"ל בן מרן הגר"ח מוואלוין זצ"ל שעמד בזה וכתב שם ליישב וכדבריו כתב גם בחתם סופר על התורה, שאברהם אבינו פירסם שמו יתברך בעולם שהקב"ה מנהיג את העולם לבדו וזון ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים, וכשירד למצרים שאלוהו העולם על מה ולמה הוצרך לירד למצרים והרי הקב"ה יכול לפרנסו בכל מקום, וכמו שכתב בחובות הלכות שיע"ד שער הבטחון בפתיחה וז"ל 'ונאמר על אחד מן הפרושים, כי הלך אל